

ben – a célcsoport elérésétől is függ. A dolgozat bepillantást nyújt a – mindennapi életünk kritikájaként vagy paródiájaként is értelmezhető – reklám páratlanul változatos világába.

Szarka Zoltán, a kötet záró-tanulmányának – „Jel, jelentés és információ kapcsolata a sajtóreklámokban” – szerzője azt próbálja „megfejtetni, hogy milyen [...] kapcsolat van a reklámkép, illetve illusztráció és a reklámszöveg alapjául szolgáló jelek, azok jelentései és a ‘végtermék’, vagyis az információ között”. A reklám fent említett három kulcsfontosságú alkotórésze szerepét (és egymáshoz való viszonyát) számos magyar és német nyelvű példán keresztül ismerhetjük meg. A jövőről, illetve a reklám aktuális fejlődési tendenciáiról szólva a szerző megállapítja, hogy napjainkban a hirdetések címzettjeinek köre egyre bővül, ezért az alkalmazott jelek folyamatosan egyszerűsödnek és univerzálódnak, ám ezzel egyidejűleg nő a jelen lévő idegen szavak mennyisége, egyre inkább előtérbe kerül a reklámok érzelmi oldala, és a kép válik a meghatározó reklámhordozóvá.

Ez után, a magyar reklámyelv vitalitása szempontjából talán kissé pesszimista befejezés után csak remélni lehet, hogy a tanulmánykötetnek lesz folytatása.

Wallendums Tünde

Huszár Ágnes

Nyelvek és kultúrák válaszútján

Pápa, 2000. 56 p.

Új kötettel gazdagodott a magyarországi német települések nyelvi állapotát feldolgozó nyelvészeti szakirodalom.

Ganna és Béb – Pápa vonzáskörzetében fekvő, az 1700-as évek második felében bajor földművesekkel betelepített két falu – mai kommunikációs szokásainak új megközelítésű, komplex feltárásával a szerző arra

az aktuális kérdésre keresi a választ, hogy a bakonyi németek „képesek-e még harmonikus kettős kötődést kialakítani a kisebbség és a többség közös képviselőjeként? Képesek-e közvetítő szerepet betölteni egy nagyobb, soknemzetiségű közösség irányában?” (p. 4). A nyelvjárás eredetének tisztázását célzó hangtani irányultságú vizsgálatokkal összevetve Huszár Ágnes munkájában alaktani, szintaktikai és szövegtani szempontok is érvényesülnek, a hangsúly áttevődik a *honnán* kérdéséről a hol kérdésre a *hová* aspektusát is szem előtt tartva.

A kötet első harmada az *asszimiláció* vagy *kettős identitás* kérdéskörét befolyásoló tárgyi és szellemi kultúra, a vallás, a településtörténeti és a sorsfordító történelmi tények, illetve a német nyelvvel kapcsolatos attitűd változásának bemutatása. Ennek során válik nyilvánvalóvá a szerzőnek az a törekvése, hogy az elméleti szakirodalomra alapozva végezze empirikus kutatásait. Ezt követi az adott két közösség mai nyelvállapotának sokoldalú, összehasonlító *szinkrón* vizsgálata az 1991-ben kezdett kutatás terpmunkájának eredményeként a Ganna, majd Béb 60 adatközlőjével készített – több mint 10 órás hanganyag alapján. A szerző vizsgálja a beszélőközösségek nyelvhasználatában az *ui*-dialektus megőrzött sajátosságait, annak a standard német nyelvhez való viszonyát, de kitér magyar beszédükre is. Jól áttekinthető táblázatba foglalt, a kommunikációs szokásokra vonatkozó nyelvhasználati önértékelés, három-generációs családok nyelvi kompetenciájának elemzése után rövid összefoglaló és szakirodalmi bibliográfia zárja a kötetet.

A gannai német nyelvjárás hangtani elemzése során a szerző bemutatja többek között a diftongizálódás, vokalizálódás, nazalizálódás jellemző eseteit, az alaktani vizsgálat a standardhoz viszonyított morfológiai szegénységet konstatálja, flexiók hiányát a névszóragozásban, a participium *ge* előképzőjének hiányát az igeragozásban. Mondattani szinten a *jelen*, a múlt idejű mondatok közül pedig a *Perfekt* dominanci-

ája érvényesül, szöveg szintjén megjelenik a döntően lexikai okokra visszavezethető kódváltás.

A gannai kétnyelvűség típusainak meghatározására a szerző N.G.Dorian terminológiáját veszi alapul, azonban nála a kompetencia fokának vizsgálata nem korlátozódik a dialektusra, hanem kiterjed a standard német köznyelv ismeretére is. Ennek alapján a beszélők négy csoportját különbözteti meg: *kompetens dialektus kétnyelvűek* (fluent dialect speaker), *korlátozott kompetenciájú beszélők* (semi-speaker), *passzív kétnyelvűek* (passive bilingual), *kompetens standard beszélők* (fluent standard speaker) (pp. 25–28). Ez a négyes tagolás nemcsak a beszélők nyelvi kompetencia szerinti csoportosítására szolgál, hanem következetesen végigvonul a nyelvhasználati önértékelés, illetve a több-generációs „nyelvőrző”, „korlátozottan nyelvőrző” és „nyelvvesztő” családok kommunikációjának elemzésén is.

Az anyanyelv meghatározása és a magyar, illetve német nyelvi kompetencia 1-től 5-ig terjedő skálán történő értékelése, a nyelvhasználati önértékelés elemzése során a szerző az adatközlők életkorát, nemét és iskolai végzettségét is feltünteti, ezzel módot ad egyéb összefüggések feltárására is. Az adatközlők kommunikációs viselkedésének vizsgálata 10 nyelvhasználati terület (domain) alapján történik Susan Gal megfogalmazását alapul véve: „1-egyház, 2-hivatalos ügyek, 3-munka, 4-bevásárlás, kocsi, 5-iskola, 6-rokonság, család, presszó, külföldi rokonság, 7-szomszédok, 8-kollégák, 9-szórakozás, utazás Németországba, német nyelvű televízióadások, rádió, 10-általános beállítódás. Melyik nyelvet beszéli szívesebben? Melyiket találja szebbnek? Melyiken fejezi ki magát szívesebben? Milyen nyelvű könyveket, újságokat olvas?” (p. 35).

A fenti domainek pozitívumainak felsorakoztatása mellett (átfogó jelleg, egyszerű alkalmazhatóság stb.) Huszár Ágnes módszertani fenntartásainak is hangot ad: nem azonos a felosztási alap a beszédpartner vo-

natkozásában, nem mindig mérhető a kommunikációban való részvétel aktív vagy passzív volta, kistelepülés esetén egybeeshetnek az egyébként különböző területekhez sorolt beszédpartnerek, pl. rokon, szomszéd, kollega stb. A szerző két táblázat egymás mellé helyezésével lehetővé teszi a gannai, illetve a felsőöri (Susan Gal), nyelvhasználati területek szerinti megoszlás eredményeinek összevetését, megállapítja egy azonos, de ellenkező irányú tendencia érvényesülését, a magyar, illetve a német nyelv fokozatos térhódítását a közösségek kommunikációjának egyes területein (p. 35–38).

Érdekes eleme a vizsgálatnak a több-generációs (nyelvőrző, korlátozottan nyelvőrző és nyelvvesztő) családok német nyelvű beszédének nemzedékek szerinti elemzése, melynek során a szerző gyakorisági vizsgálatot is végez pl. az igemódok, igeidők, alárendelő és szenvedő szerkezetű mondatok használata, illetve a kódváltás terén. A kronológiai sorrendű szinkrón vizsgálat itt a fenti tendencia jelenlétének megállapításához vezet. A fiatal gannaiak és bébiek mai német beszédében mindenképpen jelen van a standard német köznyelvi norma. A *nyelvvesztés* vagy *nyelvőrzés*, *asszimiláció* vagy *kettős identitás* kérdésében a szerző biztatóbbnak látja a helyzetet a hányatottabb sorús gannai közösségben.

A téma kultúrtörténeti beágyazottságú, szociolingvisztikai megközelítésű feldolgozása, a terepmunka és az adatfeldolgozás precizitása, releváns kérdések szakszerű tárgyalása, a szakirodalmi hivatkozások és a téma aktualitása miatt egyaránt hasznos a kötet forgatása a szakemberek, az érintettek és az érdeklődők számára.

Komjáthy Béláné